

Първа книга.

Сътворението

Тегли духът ми да пея как в нови тела се превръщат формите. О, богове – та нали ги превръщате вие, – почина мой вдъхнове, водете стиха ми неспирен до настоящите дни от самото световно начало!

Преди морето, земята, небето, покриващо всичко, само един бе ликът на природата в тази вселена, хаос наречен – сурова и неразчленена грамада – нищо, освен тежина неподвижна и заедно сбрани кълнове срещуположни на свързани зле елементи.

Още титан над света не кръжеше да праща светлика, още и лунния сърп не изпълваше с прирасти Феба и не висеше твърдата сред околния въздух свободно при равновесно тегло, и не беше протягала още Амфитрита ръце до далечния край на земята.

Имаше, вярно, и твърда, и море, и не липсваше въздух, ала нездрава твърдата, неплавателна беше водата, въздухът беше без зрак. Не запазваше своя лик нищо.

Всяко враждуваше с всяко, защото в отделното тяло топлото беше в борба със студеното, сухото с влажно, мекото с твърдо, това, що тежи, с вещество безтегловно.

Тази вражда отстрани бог – природната по-добра сила. Той от небето твърдата отдели, от твърдата пък водата и от по-гъстия въздух откъсна небето лазурно.

Щом като всичко разви и от тъмната маса извлече,

свърза неща, по места отделени, в съгласие мирно.
Тъй на небесния свод безтегловната огнена сила
блесна и място избра висината отгоре над всичко,
въздухът по лекота и пространство остана след нея.
По-плътна, земната маса притегли по-грубите части,
стегната от тежестта. Подир всички околната влага
крайното място зае да опаше кръга на земята.
Щом като тъй разположи природата богът безимен,
щом я така раздели, разделеното в слоеве свърза.
И от самото начало заобли земята, да бъде
равна от всички страни, на кълбо с исполински размери.
После разля нашироко морета, от буйните ветри
да се вълнуват, отвред да връхлитат брега на земята.
Извори той, езера и блата необятни придаде,
ограничи с брегове лъкатушни реките, които
в разни посоки текат – от тях някои почвата пие,
други догонват морето, през чисти полета се вливат
в равната, волната шир, за да плискат крайбрежия, не бряг.
И повели да се ширнат поля, долини да се смъкнат,
да зашумят лесове, да се дигнат планински чукари.
Както небесния свод прекосяват два пояса вдясно,
толкова пояса вляво, но има и по-горещи пети,
богът грижовен така раздели обградената тежест
също на толкова дяла: пет пояса стелят земята.
Който заема средата, от жегата не се обитава,
двата с дълбок сняг покри, между тях разположи два други,
даде на тях мекота, като смеси студата с топлината.
Въздухът висна над тях с по-голяма от огъня тежест,
толкова също стои след земята по тежест водата.
Там повели и мъгли, повели да се облаци трупат
с тътнещи гърмове вкуп, за да сепват сърцата човешки,
и с ветровете, които пораждат светкавични бури.
Все пак творецът световен не им позволи да вилнеят,
както си искат, в ефира: и днес те се мъчно удържат,
щом като в разни страни устремяват напора си всички,
да не разкъсат света, че такава е братската свада.

Евър заявя към Аврора, към Персия и Набатя,
към върховете, огрени от ранния утринен блясък.
А бреговете, които съгрява вечерното слънце,
близо лежат до Зефира. Към скитите страшен напират
и към Голямата мечка Борей. А земята насрещна
кваши Южнякът безспир с устойчивите облаци тежки.
Горе тогава разся той ефира кристално прозрачен,
без тежина и съвсем от утайките земни пречистен.
Тъкмо на всичко така постоянните слокове сложи,
и по небето навред заблестяха звездите, които
бяха под гъстия мрак спотаявани толкова дълго.
Без живина да не би от вселената кът да остане,
с образи на богове, със звездите насели небето.
Даде вълните за дом на сребристите риби, земята
своите твари прие, пък пернатите – лекият въздух.
Но същество, по-свещено от тях, с по-възвишена мисъл,
нямаше още в света за господство над всички околни.
И появи се човекът – дали от божествено семе
оня творец, първоизвор на свят по-добър, го създаде,
или земята, едва от ефира висок отделена,
свежа, бе скътала кън от предишното сродство с небето?
Нея примеси синът на Япет с дъжделивата влага,
образа на боговете всевластни така пресъздаде.
Докато другите твари наведени гледат земята,
стори човешкия лик възвисен, за да вижда небето,
и повели на човека да свръща очи към звездите.
Тъй, дотогава сурова, от облик лишена, земята
беше сега променена с незнайните образи хорски.

Четири века

Първият, златният век избуя. Непознаващ разплата,
тачеше той без закон доброволно и правда, и вярност.
Нямаше казън и страх. По стени не стояха заплахи
в плочи, излети от мед. Не изпитваше смут пред устата

на съдия умолителна гмеж, в безопасност без съдник.
Борът не беше повалян от склона планински да търси
чужди предели, не беше се спускал по буйни потоци.
Хората никакъв бряг, освен своя не знаеха още.
Ровове и стръмнини не се виеха край градовете.
Нямаше бойна тръба, нито рогове медни извити,
никакъв шлем, нито меч. От войници народите още
нямаха нужда. Безгрижни, в покой преживяваха дните.
Още свободна от дан, неопитала остра мотика
и небраздена от плуг, им даряваше всичко земята.
Хората бяха щастливи с храна, без принуда израсла,
късаха ягодов плод и беряха планински малини,
дренки, висящи зърна от бодливия храст на къпина,
жълъди, капнали дар от дървото на Юпитер китно.
Пролет цъфтеше безкрай и прохладният лъх на Зефира
галеше с ласки цветя, покълнали без никакво семе.
Раждаше бърз урожай от орач неорана земята,
без да отдъхват, полята златееха с класове тежки.
Още реки от нектар и потоци от мляко течаха,
капеше мед златожълт от зелените дъбови клони.
След като беше Сатурн в тъмнината на Тартара хвърлен,
Юпитер грабна властта над света през века на среброто –
по-лош от златото век, от медта тъмножълта по-ценен.
Юпитер ограничи дължината на древната пролет,
четирите времена сътвори – колебливата есен,
зимата, летния пек и край тях краткотрайната пролет.
Пръв път ефирът сега засия в сухотата на зноя
и на висулки ледът натежа, вцепеняван от ветри.
Дадоха пръв път подслон домове. Домове пещерите
бяха, и гъстият храст, и с лика омотаните клопки.
Пръв път из дълги бразди семената Церерини бяха
кътани и под ярем угнетявани стенеха бици.
А след това се яви като трето потомството медно –
по-диво вече по дух, към оръжия страшни по-склонна,
все пак престъпно не бе. От желязо последното беше.
Ето, стремглаво нахлу във века на метала по-долен

всяка злина. Отлетяха Срамът, Верността, Правотата. А вместо тях се явиха лъжи и коварни притворства, хитрост, насилие, козни, престъпната страст към имане. И повериха платна на стихииите, малко познати. Китът, отдавна стоял въз високи вършини планински, пъргаво почна сега по незнайни вълни да подскача. Почвата, обща преди като въздуха и светлината, течният вещ измервай заотмерва с межда вдълбочено. Искаше не само посев човекът от тучната почва и урожая дължим, той проникна и в земното лоно, за да изравя блага – за желаня лоши съблазън, – дето ги хранеше тя до стигийските сенки наблизно. Вредно желязото беше, но още по-вредното злато бял свят видя, а войната, която воюва и с двете, с окървавена ръка заразмаха оръжие звънко. И заживяха с грабеж. От стопанина гостът се плаши, тъстът от зетя, дори любовта между братя е рядка. Мисли мъжът гибелта на жена си, а тя на съпруга, мащехи в тайни напитки отровна самакитка сипят, смъртния час на бащата синът преди време издира. Тълче се и почитта. А накрая девица Астрея, след боговете и тя, от земята, в кръв плувнала, бяга.

Борбата на титаните

По-защитен от земята не беше високият въздух. Хвърлили – казват – око на небесното царство гиганти, те до самите звезди накамарили мощни масиви. Но запокити тогава гърма всемогъщият татко, сцепи веднага Олимп и от Оса катурна Пелион. Легнаха под тежестта им зарити ужасни телата и – тъй мъльвят – от синовната кръв избобилно земята беше обяна, но пак оживи тя горещите кърви. Спомен от нейния род и за бъдните дни да остане, облик човешки им вложи. Но тази издънка след време

пак боговете осмя, поламтя за страхотни убийства,
необузdana по нрав, че от кръв произхожда, личеше.

Ликаон

Щом от небесната твърд я видя Сатурниецът татко,
спомни си с тежка въздишка деяние неразгласено –
срамния скорошен пир на трапезата на Ликаона.
Пламна от яростен гняв, подобаващ на Юпитер само,
и си съвета събра. Призованите не закъснях.

Има нагорнищен път, той при ведро небе се съглежда,
с името Млечен познат, отличаващ по мощния блясък.
Води небесният друм към чертозите и към палата
на гръмовержеца мощен. Отдясно, отляво разтварят
за посещения дври дворците на горната знатност.
Плебсът различни места обитава. Могъщите светли
небовладелци отпред са издигнали горди пенати.
Мястото тук, ако бих позволил на словата си смелост,
аз бих без страх назвал Палатин на небето велико.
Ето в мермерната зала насядаха горните сили,
Юпитер, седнал на трон по-висок и опрян върху жезъл
слововокостен, си тръсна три, четири пъти косите –
винаги с тях и земя, и море, и звезди той разтърсва –
и след това из устата му реч възмутена избликна:
„Никога аз не съм бил за властта над света тъй загрижен,
както сега, щом за плен на небесното царство замисли
всеки гигант змиекрак да протегне по сто ръце жадно.
Все пак, макар че врагът бе свиреп, произлезе враждата
само от корен един и се води с едничка издънка.
Днес аз, додето Нерей край земята шуми, съм принуден
смъртния род да погубя. Кълна се в реките, които
пряко Стигийския лес в дълбините подземни се влачат –
всичко изпитах преди, ала неизлечимата рана
нужно е с меч да разрежа, та здравата част да запазя.
Имам полубогове, божества на полето и нимфи,

сатири, фауни, сивани – поселници на планините.
Щом те не са със честта на небето зачетени още,
нека за сигурен дом отредена им бъде земята.
Но, богове, дали те ще се чувстват доста спокойни,
щом срещу мен, що владее гърма, що над вас съм властител,
този прочут грубиян Ликаон тъй устройва засади:“
Дигна се ропот и с жар пожелаха да бъде наказан
дръзкият. Също така, щом порочната шайка посегна
с царската кръв наведнъж да затрие и римското име,
бе се стъписал в света пред такава нечакана гибел
смаян човешкият род и потръпна кръгът на земята.
Августе, предаността и на твоите беше ти скъпа,
както на Юпитер бе. Със слова и със жест на ръката
ропота той укроти и замлъкнаха в залата всички.
Глъчката щом се смири чрез достойнството на властелина,
Юпитер пак наруши тишината със следните думи:
„Впрочем не се безпокойте, възмездие она получи.
Как се е той провинил и каква бе разплатата, чуйте:
Стигнала беше до мене мълвата за днешното време.
Мислех, дано да излезе лъжа, та напуснах Олимпа
и, божество, сам обходих земята под образ на смъртен.
Дълго би траяло тук да изреждам злините, които
вредом открих. Но което видях, надминава мълвата.
Меналон бях прекосил, обиталнята на зверовете,
също Килена, Лицей с лесовете елови прохладни.
В негостолюбния дом на свирепия властник аркадски
влязох, когато нощта приближаваше тъкмо след здрача.
Дадох аз знак, че съм бог. Да се моли започна народът.
А Ликаон се присмя на молитвата благочестива
и продължи: ‘Аз по сигурен път ще науча дали е
бог или смъртен, да няма съмнение в правдата вече.’
Както задряхах в нощта, той реши да ме подло убие,
с туй изпитание щял да проникне до пълната правда.
Но му не стига това, с острието на меча прерязва
той на заложник един от молоското племе гръкляна.
От полуживите още мяса половината втапя

и мъст различна избра – под потоп и вълни да издави
смъртния род, дъждовете из цяло небе да изсипе.
Първо запря в пещерите Еолови той Аквилопа
с другите ветри, които дъждовните облаци гонят,
пусна Южняка. С криле овлажнели излита Южнякът.
Мрак като гъста смола страховития лик му забува.
Тегне брадата от дъжд, по косата му капки се стичат,
челото мрежат мъгли, а гърдата и крилете влажнеят.
Стисна с ръка нашироко високите облаци гъсти,
изгромоля и дъждовен порой се изля из небето.
В пъстрия накит Ирида, Юнонина вестница, черпи
още води да подхранва небесната облачна влага.
Посевът ляга. Селякът разбитата своя надежда
жали. Напусто отива трудът на година усилна.
Юпитер все пак не си е наситил гнева от небето.
Врагът му лазурнокъдър му праща с вълните си помощ.
Всички реки той зове. Придойдоха в палата на царя
те, за да чуят: „Сега с вещания дълги не мога
време да губя. Мощта си до крайни предели излейте.
Искам от вас: домове разтворете, сринете прегради
и на вълните си буйни съвсем отпуснете юздите.“
Тъй повели. Разотиват се всички, разюздват въртопи,
те към морето напред разбушувани в бяг се търкалят.
Сушата той пък самият удари със своя тризъбец,
тя се под удара стърси и път на водите отвори.
Рукват, прелели русла, през открити полета реките.
Влачат те и дървеса, и стада, и сеитби, и хора,
и домове, и ведно с тях олтарите с техни светини.
А оцелее ли дом, устоял на бедата гигантска,
пак му залива върха, по-висока от него, вълната,
водовъртежът тежи върху кулите, скрити под него.
Между море и земя заличи се напълно междата.
Всичко бе вече море и брега си загуби морето.
Този на хълм се катери, а друг върху ладия вита
седнал, набляга греблата, където недавна орал е.
Плава над посев един, над фронтоната на своята къща

други, пък оня лови от върхарите брястови риба.
Иска ли случайността, по ливадата котвата рие
или издутият кораб със дъно докосва лозите.
Дето пък нежни козите са хрупали скоро тревата,
там днес нестройните свои тела разполагат тюлени.
А Нереидите зрат под водата в почуда дъбрави,
жилища и градове. Из горите делфини се блъскат
о разлюляния дъб и играят с високите клони,
плува вълкът сред овце, жълтогривести лъвове влачи,
влачи и тигри вълна. Не помага съвсем на глигана
мълнии на мощ и чевръстият крак на елена понесен.
Търсила дълго земя, на която да може да кацне,
пада в морето с криле изтощени блуждалата птица.
Хълмите беше залял безграничният бунт на морето,
но върховете планински напиреха бранове нови.
Всичко поглъща вълната, вълната оставя ли нещо,
то не намира храна и безкрайният глад го сломява.

Девкалион и Пира

Края етейски дели от аонското племе Фокида –
плодна земя, докато бе земя, сега част от морето
и необятен простор от води, придошли ненадейно.
Там планината, на име Парнас, до звездите издига
двойка чела и виши върховете над облаци гордо.
Ето тук Девкалион (бе залято наоколо всичко)
слезе от малката лодка с жена си. Мълвят те молитва
пред божествата планински и пред корикийските нимфи,
и пред Темида, тогава вещала от този оракул.
Нямаше мъж като него добър и на правото предан,
по-благочестна от нея жена не е имало още.
Юпитер, вече видял, че в мочурища тъне земята
и че остава един от безбройните жители земни,
и че остава една от безбройните жителки земни,
двама с невинна душа, боговете почитащи двама,

облачността разпиля, с Аквилона разгони мъглата –
пак за небето земята откри, за земята ефира.
И не изтрая гневът на морето. Тризъбецът слага
морският властник, ширта уталожва, след туй призовава
из дълбините Тритон, божеството лазурно, в плещите
с праснали пурпурни миди, да дъхне в ечащия охлюв,
та да възпре с прозвучалия знак и вълни, и потоци.
Той си избра раковина извита и куха, която
на ширина по спирала от долния край се разтяга.
Щом със дихание тя сред морето веднъж се изпълни,
еква от нея брегът, дето Феб се възкачва и слиза.
След като устни сега, от брадата му росни, до нея
богът опря, зазвуча повеленият знак за отбоя.
Той проеча за вълните от сушата и от морето
и на часа се смириха вълните, които го чува.
Вече морето е в бряг, коритата си пълнят реките –
всички вълни се нишат, очертават се хълмите вече.
Почвата никне, земята нараства и спада водата.
Ей подир дългия ден дървесата оголват върхари,
дигат се те, но задържа се още в листака им тиня.
Пак се светът възроди. Но когато видя, че е празна
и че печална земята в дълбоко мълчание тъне,
Девкалион просълзен се обръща към своята Пира:
„Сестро, другарко по брак, на земята единствена жено!
С тебе ме свърза родът, по деди потеклото ни общо,
после и брачното ложе, сега и самата опасност –
двама сме целият род на земята, която огряват
ранни и късни зари. Похитило е всичко морето.
Ние и туй за живота си няма да бъдем спокойни –
облаци още и днес ни навяват в душата боязън.
Но ако беше сама от съдбата без мен пощадена,
как би намерила ти, злополучна, в сърцето си смелост?
Как би понесла страха? От кого би била утешена?
Ако и тебе, повярвай, погълнеше морската бездна,
бих те последвал, съпруго, и мен да погълне морето.
О, да умеех отново с изкуството бащино хора

да сътворявам, да вдъхвам душите на ваяна глина!
Смъртният род е сега оцелял у нас двамата само.
Божеска воля било да останем едничките хора.“
Рече. Заплакаха те и решиха небесната сила
да призват и съвет чрез оракул свещен да потърсят.
Без да се бавят ни час, до брега на Кефис приближават,
не още с бистри води, но течащ по корито познато.
В него потапят ръце и поръсват глави и одежди
с капки от речна вода, след това се забързват към храма,
който богинята свята държеше – фронтонът бе с тиня
и с водорасли покрит, а без огън олтарът останал.
Пред стъпалата на храма и двамата паднаха ничком,
за да докоснат с устата си трепетни хладния камък.
И се помолиха тъй: „Ако трогва небесните сили
и ако божески гняв справедливата просба отвърща,
блага Темидо, кажи как щетата на нашето племе
да заменим, помогни на земята, която потъгна!“
Тя умилена оракул яви: „Отстъпете от храма
и забулете глави, разпашете одеждния пояс,
хвърляйте после зад гръб кост след кост на великата майка!“
Дълго в почуда стоят. Проговаря от двамата първа
Пира. Отказва гласа на богинята тя да послуша,
с тръпнещи устни се моли за прошка – не ще ли обиди
сянката майчина тя, като костите майчини хвърля?
В същото време в ума си повтарят оракула, даден
в сляпа загадъчна реч, и тълкуват го тъй или инак.
С радостна реч изведнъж се обръща към Ениметида
на Прометей синът: „Или ние не сме прозорливи,
или вещецът е прав и безчестни дела не вещае.
Майка велика навярно зове той земята, а кости
земните камъни. Тях повелява да хвърляме гърбом.“
С радост титанката чу от съпруга си тази догадка,
но се в надеждата тя двоуми. Доверяват се малко
двамата на ориста. Но нима ще вреди да опитат?
Тръгват от храма, забуват глави и разпасват одежди
и според заповедта по следите си камъни хвърлят.